

De danske tofarvede Christian X frimærker 1918-1933

10

Frimærkekontrollen

Udskrift af Frimærkekontrollens protokoller med kommentarer. Fabrikation 114-199

Som afslutning på denne første del af artikelserien om de tofarvede Christian X. frimærker refererer vi i det følgende de relevante passager fra Frimærkekontrollens protokoller (omtalt i DFT nr. 1/1982 s. 13).

Oplysningerne fra protokollerne er: bestillingsdato fra Materiel- og Blanketdepotet til trykkeriet samt levering fra trykkeri til depotet af de færdigtrykte ark samt makulatur, prøveark og ark lagt i arkiv. Hvor dette arkiv befinder sig, er der i øvrige ingen, der ved. Det er ikke den arkivbeholdning, som for nylig er kommet Post & Telegrafmuseet i hænde, og som er den væsentligste baggrund for dette arbejde (omtalt i Berlingske Tidende 17. oktober 1981 og DFT nr. 1/1983 s. 5).

Foran i protokollen er anført de enkelte leverancer fra De forenede Papirfabrikker til Materiel- og Blanketdepotet af vandmærkepapir, videre til trykkeriet. Om der er tale om 9-arks eller 4-arks papir, senere 6-arks papir.

Vi har endvidere konfereret med protokollen fra Thieles trykkeri for at kontrollere oplysningerne, og eventuelt supplere dem. Der er nu god overensstemmelse. Blanketdepotets protokol kan især anvendes til at nærme sig udgivelsestidspunkter, hvor disse ikke er angivet officielt, eller hvor der er forkert oplyst i O.M. Blanketdepotets protokol angiver også, hvor lang tid de enkelte værdier var kurserende.

Derudover har vi tilføjet oplysninger, som ikke fremgår af protokollen. Såsom hvilke medaillontrykplader, der er anvendt ved de enkelte tryk, kontrolbogstav ved fabriktionsnumrene, samt hvilke anvendelsesmuligheder; der er for de enkelte værdier i sammenhæng med portoændringer o.a. Disse sidstnævnte oplysninger giver sig på ingen måde ud for at være fyldestgørende. Vi har kun nævnt en række

centrale anvendelsesmuligheder for de enkelte værdier - single. Der er udover blandingsfrankatur utrolige mange især spidsfindige anvendelsesmuligheder for de tofarvede Christian X frimærker i perioden 1918-1922, og det er umuligt og uoverskueligt at finde dem allesammen frem.

Alle oplysninger i skemaerne om oplag er i antal ark.

Fabrikation 114

Bestilling: 7.9.1918 bestilles 1800 ark 50 øre. Der er formentlig i første omgang tale om et nye oplag af 50 øre vinrød (udgivet i 5 tryk i perioden 1913-1917 med 5. og sidste tryk som en del af fabrikation 84). 7.10.1918 trækkes bestillingen tilbage, men den genfremstilles 23.10.1918, og denne gang er der tale om den tofarvede udgave. D. 26.10.1918 godkendes et prøvetryk af rammetrykpladen (Modelsamlingens nr. 248).

Fabr. 114 - 50 øre I (114-O)		
Medaillonplade 1.1		
Bestilling	23/10 1918	1.800
Gode ark	16/11 1918	1.372
Makulatur	16/11 1918	418
I arkiv		2
Prøveark	26/10-11/11 1918	8

Fabrikationen er en del af papirleverance 22 fra De forenede Papirfabrikker (9-arks papir).

Fabr. 116	27 ø I	27 ø II	30 ø I	35 ø I	40 ø I	50 ø II
Fabr. nr.	116-S	116-J	116-S	116-S	116-S	116-S
Best. 8/11 18	5.000		43.000	10.000	30.000	20.000
Best. 2/12 18		9.000				
M.plade	2.1	3.1-3	1.1	2.1	2.1	1.1+2.1
25/11 1918	1.000					
27/11	2.500					
30/11	641					
11/12						17.885
14/12		3.000	11.000		11.000	
19/12		1.500	9.885		9.084	
4/1 1919		3.225				
11/1			1.500		1.000	
25/1				2.000		
1/2			3.000	1.000	5.632	
15/2			8.000			
22/2			5.348			
Prøver 12/11-16/12	10		8	8	10	
Arkiv 22/2 1919	2		2	2	2	2
Makulatur 1/3 1919	847	1.275	4.257	1.060	2.272	2.113

Fabrikation 116 er en del af papirleverance 22 (9-arks papir)

50 øre tofarvet udsendes fra Blanketdepotet i perioden 2. 1.1919-17.8.1921. På denne dato udsendes den grå ensfarvede 50 øre, som imidlertid trækkes tilbage (den lignede i alt for høj grad Chr. X 8 øre grå) og et nyt oplag 50 øre tofarvet udsendes (8. tryk fabr. 188-X). Udsendelsesperioden skal udvides, men hvor langt fremgår ikke af protokollen!

Fabrikation 116

Bestilling: 8.11.1918 bestilles følgende antal ark:

5000 ark 27 øre (116-S), 43000 ark 30 øre (116-S), 10000 ark 35 øre (116-S), 30000 ark 40 øre (116-S), 20000 ark 50 øre (116-S)

2.12.1918 bestilles supplerende:

9000 ark 27 øre (116-J)

Udsendelsesdatoer fra Blanketdepotet: 27 øre: 26.11.1918-1.2.1920, indkaldes ved OM. 47, 1920

30 øre: 28.12.1918-27.7.1921

35 øre: 26.6.1919-20.4.1924

40 øre: 28.12.1918-10.8.1922, afbrudt af 40 øre Genforening.

Bemærk især, at 35 øre tofarvet har en meget lang kurseringstid, samt at mærket først udsendes mere end 4 måneder efter, at 1. tryk er afleveret fra trykkeri til frimærkekontrollen. I Officielle Meddelelser nr. 62 af 21.12.1918 hedder det:

"Naar de herværende Oplag af 25, 35 og 50 Øres Frimærker er udsendt, vil Frimærker af disse Værdier blive fremstillet med H.M. Kongens Portræt i mørke Farve, omgivet af en hbl. brun, gul og rødviolet Ramme. Disse Frimærker maa først sælges, naar de tilsvarende ældre er udsolgt".

Der har altså ligget et stort oplag af 35 øre orange, som først skulle opbruges.

Hvilke tryk af 27 øre er 1. og 2. tryk?

Jørgen Gotfredsen betegner fabriktionsnummer

Fabr. 120	30 øre II (120-S)	
Bestilling	7/1 1919	28.000
Medaillonplade	1.1 + 2.1	
Gode ark	1/3 1919	4.500
Gode ark	8/3 1919	20.077
Makulatur	8/3 1919	3.148
Makulatur	25/3 1919	273
Arkiv	8/3 1919	2

Fabrikationen er en del af papirleverance 24 (4-arks papir)

116-J som 1. tryk og fabriktionsnummer 116-S som 2. tryk (i NFT 6/1980, s. 215). Det samme gør Knud Juul i DFT 5/1982 s. 243.

Det forholder sig lige omvendt!

Bortset fra, at det ville passe meget dårligt med den måde, de øvrige fabrikationer er forløbet på, hvis 1. tryk af 40 øre og 2. tryk af 27 øre, der er trykt på samme tidspunkt, også var trykt med samme medaillontrykplade, så finder vi det endelige bevis i Post- og Telegrafmuseets Model- og Prøvesamling. Prøvetryk-kene til rammetrykpladen og de endelige godkendte prøveark har alle fabriktionsnummeret 116-S. Og da disse er daterede, nemlig 16/11 1918 og 21/11 1918, er det helt klart, at 116-S også er det først trykte og først afleverede tryk af 27 øre.

50 øres luftpostfrimærke?

I Thieles protokol angives under 50 øre:

1. juli Til Approbation 6 stk. Flyvepost (der er intet årstal).

Det har åbenbart været Generaldirektoratets mening at udgive særlige luftpostfrimærker ved overtryk af almindelige postfrimærker, ligesom f.eks. Sverige gjorde det 19. september 1920 ved overtryk af tjenestefrimærker. Der er imidlertid ikke andre kilder end

Fabr. 129		30 ø III (129-S)	40 ø II (129-S)	50 ø III (129-S)
Bestilling	6/6 1919	20.000	10.000	10.000
Medaillonplade		2.2	1.1?	1.1?
Gode ark	28/6 1919	4.000	1.000	4.000
Gode ark	5/7 1919	12.903	7.984	4.698
Prøve til Flyvemrk. 1/7 1919				6 stk. 6/100 ark
Makulatur	23/8 1919	3.095	1.104	1.299 94/100
Arkiv	23/8 1919	2	2	2

Fabrikationen er en del af papirleverance 24 (4-arks papir)

Fabr. 135		40 ø III (135-S)	60 ø I (135-S)
Bestilling	3/9 1919	24.000	12.000
Bestilling ændres	24/9	14.000	12.000
Medaillonplade		2.2	2.3
Gode ark	11/10 1919	12.755	
Gode ark	8/11 1919		1.000
Gode ark	15/11 1919		9.533
Makulatur	13/12 1919	1.243	1.455
Arkiv	23/8 1919	2	2
Prøve	28/10-5/11 1919		10

Fabrikationen er en del af papirleverance 28 (4-arks papir). 60 øre tofarvet udsendes fra Blanketdepotet i perioden 21/11 1919 - 14/9 1921)

Fabr. 139		35 ø II (139-S)	40 ø IV (139-C)	50 ø IV (139-C)
Bestilling	7/11 1919	9.000	18.000	27.000
Bestilling ændres	15/11 1919	7.500	18.000	25.500
Medaillonplade		3.3	2.3	1.2
Gode ark	13/12 1919	6.662		
Gode ark	20/12		500	2000
Gode ark	29/12		13.500	12.000
Gode ark	3/1 1920			4.500
Gode ark	10/1		2.573	4.575
Makulatur	24/1 1920	836	1.425	2.423
Arkiv	24/1 1920	2	2	2

Fabr. 141		30 ø IV (141-X)	60 ø II (141-X)
Bestilling	13/12 1919	12.000	6.000
Medaillonplade		2.3	1.2
Gode ark	24/1 1920	11.185	5.658
Makulatur	7/2 1920	813	340
Arkiv	23/8 1919	2	2

Både fabrikation 139 og 141 er en del af papirleverance 29 - 9-arks papir

Fabr. 145		25 ø I (145-X)	30 ø V (145-X)	35 ø III (145-X)
Bestilling	7/1 1920	20.000	10.000	10.000
Medaillonplade		2.3	1.2?	1.2
Gode ark	20/3 1920	17.521	8.787	8.795
Makulatur	27/3 1920	2.469	1.211	1.203
Arkiv	27/3 1920	2	2	2
Prøve	11/2-5/3 1920	8		

Fabrikation 145 er en del af papirleverance 30 (4 arks papir)

Fabr. 153		25 ø II (153-X på 143-X)	40 øre V (153-X på 143-X)
Bestilling	24/3 1920		8.000
Bestilling ændres	4/5 1920		9.000
Medaillonplade		2.3	3.3
Gode ark	17/5 1920		8.225
Makulatur	21/8 1920		773
Arkiv	21/8 1920	2	2

Fabrikation 153 er en del af papirleverance 33 (4 arks papir). Fabrikationsnummeret er, så vidt vides, på alle ark i første omgang fejltrykt 143-X. Fejlen rettes og der sket overtryk i sort samtidigt med at medaillonerne påtrykkes: 153-X oven på det fejlagtige 143-X. Der er ingen forklaring på dette i protokollerne

notitserne i de to protokoller, og i Postmuseets Prøvesamling findes der ingen tofarvede 50 øre overtrykt med luftpost. Det kunne tænkes, at de overtrykte frimærker skulle anvendes

i forbindelse med den første regulære postflyvning mellem Danmark og udlandet (15. september - 31. oktober 1920) på ruterne: Malmø-København-Warnemünde-Berlin og Malmø-København-Hamburg-Bremen-Arnsterdam-London.

Som bekendt blev det ikke tilfældet, og luftposttillægstaksteme blev frigjort med almindelige postfrimærker.

Det har så senere vist sig at alle 6 prøver var til stede i en anden arkivkasse. Dette har jeg beskrevet i en

senere artikel: Luftpost 1920, som jeg henviser til.

”Ny” udgivelsesdato for 25 øre brun/sort!

Allerede ved trykningen af 27, 30, 35, 40 og 50 øre ved årsskiftet

1918-19 i to farver, blev det besluttet også at udsende 25 øre i tofarvet udgave. Sidste oplag af 25 øre brun, ensfarvet - der blev udgivet i 1913-1918 i 12 tryk med et samlet oplag på 30.820.000 - var en del af fabrikation 101 i et ret stort oplag på 90.925 gode ark, altså mere end 9 mill. mærker.

Hovedanvendelsen for den ensfarvede 25 øre var som anbefalet landsportobrev af 1. vægtklasse (1.10.1902-30.9.1919), lokalportopakker af 2. vægtklasse (2 ½ -5 kg) samt landsportopakker af 1. vægt-

Fabr. 159	25ø III (159-X)	35ø IV (159-X)	40ø VI (159-X)	70ø I (159-X)	90ø I (159-X)
Medaillonplade	5.2	3.4	2.3?	4.1	5.1
Best. 9/6 1920	10.000	8.000	8.000	6.000	6.000
Gode ark 3/7 1920		2.500	2.500	1.500	1.500
7/7 1920				3.945	3.893
10/7 1920		4.882	4.974		
17/7 1920	2.500				
24/7 1920	6.724				
Makulatur 4/9 1920	774	616	524	545	599
Arkiv 4/9 1920	2	2	2	2	2
Prøve 4/9 1920				8	6

Fabrikationen er en del af papirleverance 35 (4-arks papir)

klasse (1.11.1917-31.12.1918). Pakkeporto en steg allerede 1.1.1919 til min 30 øre, mens porto en for anbefalede breve steg 6/7.10.1919 til 30 øre. Og dermed forsvandt en væsentlig grund til den store produktion af 25 øres frimærker. Fra 6.10.1919 kunne 25 øre dog anvendes til anbefalede lokalportobreve af 1. vægtklasse (indtil 30.6.1920). Det store oplag af 25 øre brun fabrikation 101, samtidig med at hovedanvendelsen for 25 øres frimærker forsvandt, er således de væsentligste grunde til, at udsendelsen af den tofarvede 25 øre sker så sent.

Som det ses, bestilles udgaven 7. januar 1920, men de første af de tofarvede 25 øre udleveres først fra

Blanketdepotet 2. juni 1920 (og indtil 4.1.1922). I alle eksisterende kataloger angives, at udgivelsesdatoen er 2. juni 1919. Dette er altså forkert. **Udgivelsesdatoen er 2. juni 1920.** Det fremgår ikke af O.M., kun af blanketdepotets protokol.

Udgivelsestidspunkt for 70 øre og 90 øre

70 øre blev udsendt fra Blanketdepotet i perioden: 23.6.1920-8.6.1928. Restbeholdningen på posthusene blev indkaldt 14.11.1928. Af de indkaldte ark blev 11 ark makuleret. Udsendelsesdatoen er åbenlys forkert. Første afleveringsdato fra trykkeri til frimærkekontrol er for både 70 øre og 90 øre 3.7.1920. Udgivelsesda-

Fabr. 157	40ø VII	50ø V	70ø II	90ø II
Bestilling 5/7 1920	16.000	16.000	4.000	4.000
Medaillonplade	5.2	4.1-2	4.2	5.2
Gode ark 24/7 1920	2.000	5.000		
31/7	13.100	9.378	3.264	3.519
Makulatur 21/8	898	1.620	734	479
Arkiv 21/8	2	2	2	2

Fabrikationen er en del af papirleverance 35 (4-arks papir)

toen for begge værdier må altså være 3.7.1920 eller senere.

90 øre blev udsendt fra Blanketdepotet i perioden: 23.6. 1920-30.12.1929. Restbeholdningen ved kontorerne

Af fabrikation 173 overføres 64000 utrykte ark til fabrikation 173a.

Bemærk at vi her oplever det sjældne, at der er en upåtaltd manko på 10 ark!

blev indkaldt juni 1930. 45 ark af de indkaldte blev makuleret.

Bemærk, at begge værdier blev produceret og anvendt langt op i tyverne. Og begge værdier var til salg på postens salgskontor for frimærkesamlere op til 2. verdenskrigs begyndelse.

Fabrikation 172 og 173

Bestillingsdatoerne for de to fabrikationer er den samme, afleveringerne blandes tidsmæssigt ind imellem hinanden. Fabrikationerne behandles derfor her under et.

En meget stor del af fabrikation 172/173 optages af en bestilling på 30000 ark 25 øre. Anvendelsesmuligheden for 25 øres frimærker har i lang tid været begrænset, men som et resultat af UPU-kongressen i Madrid i oktober 1920 blev udlandspottoen sat op. Brevkorttaksten steg fra 10 øre til 25 øre, og dermed opstod nødvendigheden af en stor produktion af bl.a. 25 øres frimærker. Udlandspottoen havde været uforandret fra forrige kongres i Rom 1906, og behovet for hurtige ændringer var stort. De nye takster trådte derfor i kraft allerede 1. februar 1921.

Der er for nylig fundet en øvre venstre marginalblok

Fabr. 155		30 ø VI (155-X)	35 ø V (155-X)
Bestilling	5/7 1920	10.000	10.000
Medaillonplade		5.3	4.2
Gode ark	14/8 1920	9.141	9.224
Makulatur		853	770
Arkiv	23/8 1919	2	2
Prøve stærk forbrændte		4	4

Fabrikationen er en del af papirleverance 33 (4-arks papir)

Fabr. 163		25 ø IV (163-X)	50 ø VI (163-X)
Bestilling	5/8 1920	10.000	30.000
Medaillonplade		1.3	4.3
Gode ark	11/9 1920	9.459	28.043
Makulatur	16/10 1920	537	1.953
Arkiv		4	4

Fabrikationen er en del af papirleverance 35/36 (4-arks papir)

Fabr. 168		35 ø VI (168-C)	70 ø III (168-C)
Bestilling	22/9 1920	9.000	9.000
Medaillonplade		5.4	4.3?
Gode ark	9/10 1920		5.000
	16/10	8.383	3.134
Makulatur	22/11 1920	615	864
Arkiv		2	2

Fabrikationen er en del af papirleverance 36 (4-arks papir)

70 øre, hvor medaillonplade 4 er anvendt (fabr. 173-K). En del af 5. tryk er sandsynligvis trykt med plade

4, en anden del med plade 5. ”Tykke tal” findes i den del, der er trykt med plade 5. Fordelingen er ubekendt.

Fabrikation 181, der blandt omfatter den ensfarvede 50 øre, ligger imellem 50 øre 7. og 8. tryk. Den tofarvede 50 øre kommer igen efter først at være blevet erstattet af den ensfarvede olivengrå. Den grå 50 øre kunne forveksles med 8 øre grå Chr. X og blev derfor kaldt tilbage, indtil 8 øres mærket ikke længere kurerede. Farven på de følgende tryk af 50 øre blev også ændret til en lysere grå farve.

Fabr. 188 - 50 øre VIII (188-X)		
Medaillonplade 6.2		
Bestilling	30/8 1921	20.000
Gode ark	3/9 1921	2.000
	7/9	2.000
	10/9	15.242
Makulatur	1/10 1921	756
I arkiv	1/10 1921	2

Fabrikationen er en del af papirleverance 38

172/173	25øV	30øVII	35øVII	50øVII	60øIII	70øIV	90øIII
M-plade	5.5	4.5	4.4	4.5	5.6	5.5	5.4
Best. 16/11 1920	30.000	18.000	9.000	18.000	6.000	3.000	3.000
10/12 1920							2.000
11/12						2.000	714
18/12						694	
28/12	11.000						
5/1 1921	17.336		8.070	16.333			
8/1			500				
15/1		16.944			5.536		
Makulatur 16/2 1921	1.662	1.054	428	1.665	462	304	284
Arkiv 16/2 1921	2	2	2	2	2	2	2

Fabrikationen er en del af papirleverance 36 (4-arks papir)

Fabr. 173a	30ø VIII	60ø IV	70ø V	90ø IV
Bestilling 7/3 1921	15.000	15.000	15.000	19.000
Medaillonplade	5.7		6.1?	5.7/4.5
19/3 1921				3.000
30/3			2.500	3.500
6/4		1.000		
9/4	4.000	4.000	11.116	11.039
16/4	9.902	9.000		
Makulatur 14/5	1.096	1.000	1.384	1.461
Arkiv 14/5	2	0	0	0

Fabrikationen er en del af papirleverance 36 (4-arks papir)

Fabr. 151 - 25 øre VI (151-K)		
Medaillonplade 6.1		
Bestilling	15/1 1921	1.200
Gode ark	16/2 1921	1.059
Makulatur	19/3 1921	129
I arkiv	19/3 1921	2

Fabr. 199 - 1 kr. II VI (199-K)		
Medaillonplade 5.9		
Bestilling	16/3 1922	6.000
Gode ark	13/5 1922	2.000
	20/5	3.595
Makulatur	27/5 1921	403
I arkiv	27/5 1922	2

11.600 ark er i rest fra en produktion af Slesvigmærker, heraf bliver de 1.200 ark altså anvendt til 25 øre tofarvet

Fabrikationen er en del af papirleverance 41 (4-arks papir)

Fabr. 196		70 ø VI (196-Y)	90 ø V (196-Y)	1 kr. I (196-Z)
Bestilling	7/1 1922	6.000	6.000	3.000
Medaillonplade		6.3	5.8	6.3
Gode ark	1/2 1922	3.500	3.500	2.746
Gode ark	11/2 1922	2.202	2.207	
Makulatur	11/3 1922	296	291	248
Arkiv	11/3 1922	2	2	2
Prover	10-24/1 1922			4

Fabrikationen er en del af papirleverance 38 (4-arks papir)

